

HALK BİLİMİ ARAŞTIRMALARI TARİHİNDE
PROF. DR. MEHMET KAPLAN VE ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ

Prof. Dr. Mehmet Kaplan And Atatürk University In The History of Folklore Studies

Dilaver DÜZGÜN*

Özet

Prof. Dr. Mehmet Kaplan, 1958 yılında Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesinin kurucu dekanı olarak görevlendirilmiştir. Kaplan, göreve başladıktan sonra dikkatlerini halk hayatına ve halk kültürüne yöneltmiş, Erzurum kahvehanelerinde hikâye anlatan Behçet Mahir'in dağarcığındaki ürünleri derleme ve yazıya aktarma çalışmalarını başlatmıştır. Takip eden yıllarda Atatürk Üniversitesine aldığı altı araştırma görevlisine halk bilimi alanında doktora yaptırmak suretiyle konuyla ilgili kapsamlı bir akademik araştırma zemini oluşturmuştur. O yıllardan itibaren halk edebiyatı dersini etkili bir biçimde müfredat programına alan Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde çok sayıda lisans, yüksek lisans ve doktora tezi yaptırılmıştır. Halk bilimi araştırmaları bu bölümle sınırlı kalmamıştır. Üniversitenin başka birimleri de doğrudan veya dolaylı olarak bireysel veya kurumsal destekleriyle halk bilimi araştırmalarının önemli bir boyut kazanmasına katkıda bulunmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk Üniversitesi, Mehmet Kaplan, Folklor

Abstract

Prof. Dr. Mehmet Kaplan was appointed as the founding dean of Faculty of Science and Letters at Atatürk University in 1958. Kaplan, after having been appointed, gave his full attention to folk life and folk culture and started a work of collecting and writing out Behçet Mahir's repertory stories who told stories in Erzurum coffee houses. In the following years, he formed a basis for extensive academic research on this subject through 6 research assistants he appointed to study for PhD in folklore. From then on, many undergraduate, master and PhD thesis were held in Turkish Language and Literature department which included folk literature in its curriculum effectively. Folklore studies have not remained limited with the field of this department. The other departments of this university, directly or indirectly, by personal or institutional support, contributed a great dimension to folklore studies as well.

Key Words: Atatürk University, Mehmet Kaplan, Folklore.

* Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, dilaverduzgun@gmail.com

GİRİŞ

Türkiye’de halk bilimi araştırmalarının bir kurum çatısı altında uzman ekiplerle ve bilimsel yöntemlere uygun olarak yürütülmesi amacıyla açılan ilk kuruluş Türk Halk Bilgisi Derneği’dir. 1 Kasım 1927 tarihinde kurulan ve 19 Şubat 1932’de hukuki varlığı sona eren dernek, bundan sonraki çalışmalarını halkevleri bünyesinde yürütmüşse de bu çalışmalar dağınık bir görüntü arz etmiş ve zamanla derneğin kuruluş amacından uzaklaşarak farklı bir mecraya kaymıştır.

Üniversiteye halk bilimini bir disiplin olarak yerleştirme çabalarının ilki Pertev Naili Boratav’a aittir. Onun 1938 yılında başlayan girişimlerinin gelişmeden ve olgunlaşmadan 1948 yılında akamete uğramasından sonra uzun bir süre bu özlem ve amaç gerçekleştirilememiştir. 1957 yılında Erzurum’da Atatürk Üniversitesi’nin kurulması ve Prof. Dr. Mehmet Kaplan’ın bu üniversiteye kurucu Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanı olarak atanmasından sonra bu yöndeki umutlar yeniden yeşermeye başlamış ve Doğu Anadolu Bölgesi’nden bütün Türkiye’ye yayılacak olan halk bilimi hamlesinin temeli atılmıştır. Daha sonra bunu Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesindeki halk bilimi çalışmaları ile Şükrü Elçin’in 1964’ten sonra Hacettepe Üniversitesindeki çalışmaları izleyecektir.

M. Öcal Oğuz’un yerinde bir tespitiyle “Mehmet Kaplan, Boratav’ın üniversiteden atılmasından sonra akademik hayattan uzaklaştırılan halk edebiyatını yeniden üniversitede çalışılan bir disiplin haline getirmiştir. Bu önemli çabanın yarattığı sonuçların yeterince irdelenmemesi veya kimi önyargılarla değerlendirme dışı tutulması folklor bilim tarihi bakımından kuşkusuz bir eksiklikler.”¹

Bu çalışmada Prof. Dr. Mehmet Kaplan’ın halk bilimi araştırmalarına katkıları ve onun Atatürk Üniversitesinde başlattığı çalışmalar sonucunda ortaya çıkan gelişmeler tespit edilecektir.

I. PROF. DR. MEHMET KAPLAN

A. Kısa özgeçmişi²

Mehmet Kaplan, 18 Mart 1915 tarihinde Eskişehir’in Sivrihisar ilçesinde dünyaya geldi. 1935 yılında liseyi bitirdikten sonra Yüksek Öğretmen Okulu Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne girdi. Yardımcı alan olarak felsefe, psikoloji ve sosyoloji derslerine devam etti. Fuat Köprülü, Ali Nihat Tarlan, Reşit Rahmeti Arat, Mustafa Şekip Tunç, Hilmi Ziya Ülken, Ahmet Caferoğlu, Ragıp Hulusi ve bazı Alman hocalardan da dersler aldı. Kilisli Rifat’tan Arapça, Alman âlimi Ritter’den Farsça, Nurullah Ata’tan Fransızca

¹ M. Öcal Oğuz, “Araştırmaların Tarihi”, Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, (Editör: M. Öcal Oğuz), Ankara 2011, s. 44

² Özgeçmiş bilgileri şu eserden kısaltılarak alınmıştır: Zeynep Kerman-İnci Enginün, Mehmet Kaplan Hayatı ve Eserleri, İstanbul 2000

öğrendi. Kaplan, bu hocalardan üçü hakkında şöyle bir değerlendirmede bulunur: Prof. Fuat Köprülü bana Türk edebiyat tarihinin genişlik, eskilik ve zenginliğini öğretti. O, bize edebiyat tarihi ile beraber tarih metodlarını da öğretti. Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan, Divan edebiyatına hâkim olan hayal ve mazmun sistemini gösterdi. Prof. Dr. Reşit Rahmeti Arat dikkatimi dilin yapısına çekti.”³

Mehmet Kaplan, 1936 yılında, yükseköğreniminin ikinci sınıfındayken Almanya'ya gider. Bir yandan Almanca öğrenirken diğer yandan lise yıllarında başladığı Fransızcasını ilerletmek için tercüme yapar. Bu sırada Fransız filozofu Alain'in eserleriyle karşılaşır. 1939 yılında yüksek öğrenimini tamamlar ve aynı yıl içinde Fuat Köprülü tarafından asistan namzedi olarak fakülteye alınır. Ancak Köprülü siyasete atılarak fakülteden ayrılınca, yerine tayin edilen Ahmet Hamdi Tanpınar'ın asistanı olur. 1942 yılında Namık Kemal, Hayatı ve Eserleri adlı teziyle Türkiye'de Ali Nihat Tarlan'dan sonra ikinci “edebiyat doktoru” unvanını alır. 1944 yılında doçent olur, 1953'te profesörlüğe yükseltilir. 1962 yılında Tanpınar'ın vefatı üzerine Yeni Türk Edebiyatı Kürsüsü Başkanlığına getirilir. 1984 yılının Ocak ayında emekli olan Mehmet Kaplan, 23 Ocak 1986 tarihinde vefat etmiştir.

B. Halk Bilimi İle İlgili Çalışmaları ve Düşünceleri

Mehmet Kaplan'ın yazı hayatına başladığı 1939 yılında Türkiye'de aydınlar arasında halk bilimi henüz bir bilim dalı olarak genel bir kabul görmemişti. Bu konudaki çalışmaların büyük bir kısmı Türk Halk Bilgisi Derneği tarafından gerçekleştirilmişti. Halkevleri ve Köy Enstitüleri gibi dolaylı olarak halk bilimi ile ilgilenen birkaç kuruluşu bir yana bırakırsak bu alandaki çalışmaların bireysel gayretler olmaktan öteye gidemediği görülür.

Mehmet Kaplan, bir Anadolu kasabasında doğmuş, kendi ifadesiyle “kasabaya göre fakirin biraz üstünde bir aile” ortamında büyümüş, annesinin yoğurduğu hamurdan pişirilen ekmeği yemiş, bu nedenle daima çarşı ekmeğine imrenmiş, Yüksek Öğretmen Okuluna gelinceye kadar yer yatağında yatmış mütevazı bir Anadolu çocuğudur.⁴ Doğduğu topraklara ve bu topraklar üzerinde yoksulluk ve çaresizlik içinde yaşayan sabırlı ve mütevekkil Anadolu insanına sevgisini ve bağlılığını hiç kaybetmemiş, eli kalem tutmaya başladıktan sonra dikkatlerini sıkça bu noktalara yöneltmiştir. Kuşkusuz Kaplan'ın halk bilimi çalışmalarına ağırlık vermesinde bu tavır ve bakış açısı etkili olmuştur.

Mehmet Kaplan, başlangıçta branşlaşma ihtiyacından doğan, ama giderek lüzumundan fazla abartılan ilmi disiplinler arasındaki çizgileri hiçbir zaman dikkate almayarak Türk dilini, edebiyatını ve kültürünü bir bütün olarak değerlendirmiştir. Görev yaptığı fakültenin Yeni Türk Edebiyatı Kürsüsünde yer aldığı için akademik ilerlemelerini, yoğunlaştığı bu alanla ilgili çalışmalarını gerçekleştirmekle birlikte

³ Zeynep Kerman-İnci Enginün, Mehmet Kaplan Hayatı ve Eserleri, İstanbul 2000, s. 18-19

⁴ Kerman-Enginün, a.g.e., s. 136-137

Mevlana, Yunus Emre, Dede Korkut Kitabı, Kerem İle Aslı hikâyesi gibi pek çok konuda ufuk açıcı tespitlerde bulunmuştur.

Sanat, edebiyat, kültür ve medeniyetle ilgili araştırmaları sırasında halk bilimi ile ilgili konulardaki dikkatlerini ortaya koyan Kaplan'ın bu alanla ilgili çalışmalarını doğrudan ve dolaylı olarak gruplandırmak mümkündür. Kaplan'ın halk bilimi ile doğrudan alakalı çalışmalarında halk edebiyatı yoğunluğu dikkat çeker. "Halk", "halk edebiyatı" ve "halk kültürü" kavramları etrafında tanım, kapsam ve tasnifle ilgili görüşlerini ortaya koyduğu yazılarının yanında destan, hikâye, halk şiiri ve özellikle Yunus Emre, ağırlıklı bir yer işgal eder. Kaplan'ın halk bilimine dolaylı olarak yer verdiği çalışmaları ise sanat, kültür, medeniyet, millileşme, Anadolu ve köy hakkındaki yazılarıdır.

Metin tahlili, Mehmet Kaplan'ın çok önem verdiği ve uyguladığı bir çalışma şeklidir. Onun iki ciltlik Şiir Tahlilleri adlı kitabındaki tahlillerin yanında farklı yayın organlarında yayımlanmış müstakil tahlil çalışmaları da vardır. Bu tahlillerin büyük bir kısmı Yunus Emre'ye, birkaç tanesi Karacaoğlan'a, biri Âşık Veysel'e ait şiirler üzerinde yapılmıştır.

Mehmet Kaplan'ın bu yayımlarında öne çıkan düşünceler şöyle özetlenebilir: Halk kültürü ürünlerinin vakit kaybetmeden derlenmesi gerekir. Elde bulunan halk edebiyatı metinleri üzerinde tahlil çalışması yapılmalıdır. Halk edebiyatından yararlanarak yeni ve çağdaş sanat eserlerini ortaya koymak elzemdir. Bu konuyla ilgili olarak "memleketimizde bunca folklor malzemesi toplandığı halde neden bunlardan faydalananların sayısı azdır?" şeklinde bir soru sorar ve şöyle cevaplar: "Bunun sebebi, kendi şahsiyetlerini zenginleştiren insanların mahdut oluşudur." Ona göre "halk kültürünü, gayri şahsi, pasif bir gözle değil bilakis şahsi ve aktif bir heyecan ve ihtirasla ele aldığımız zaman o alelade bir malzeme yığını olmaktan çıkarak canlı bir sanat eseri haline gelecektir."⁵

Dikkatlerini Anadolu'ya, milli kültür unsurlarına ve halkın yaşayış biçimine yönelten Kaplan, yazılarının çoğunda bunu temel bir mesaj haline getirerek okuyucularını teşvik eder. Onun 1974 yılında kaleme aldığı bir yazısı şu cümlelerle başlar:

"Anadolu'da aydınlara, bilhassa öğretmenlere düşen kutsal bir ödev vardır: İçinde buldukları yeri tarih, coğrafya, taş, toprak, insan ve kültürü ile tanımak!

Bu sadece bir görev değil, bizzat onları mesut edecek, düşünce hayallerini darlıktan genişliğe, kendilerinden vatana, insanlığa, hatta Tanrı'ya götürecektir."⁶

⁵ Mehmed Kaplan, "Halk Kültürü ve Yüksek Kültür", Türk Yurdu, sayı: 238, Kasım 1954, s. 349

⁶ Mehmet Kaplan, "Anadolu'nun Keşfi", Halk Eğitimi (Giresun), sayı: 112, Temmuz 1974, s. 3

Halk kültürü unsurlarını genel hatlarıyla değerlendiren Mehmet Kaplan, bu unsurların her birine ayrı birer anlam yükler: “Yunus Emre tasavvufun en ince fikirlerini halkın anlayacağı en basit bir dille ifade etmesini biliyordu. Saz şairleri beşeri bütün duyguları en sade, en açık Türkçe ile anlatmakta ustadırlar. Nasrettin Hoca’nın fıkraları insanın en gülünç ihtiraslarını ve dalaletlerini en veciz şekilde ortaya koyarlar. Bektaşî fıkraları dini taassuba hatta dine karşı yöneltilmiş en keskin hicivleri ihtiva eder. Kerem ile Aslı hikâyesi “sen”in peşinde koşan insan ruhunun en saf, en asil timsalidir. Her atasözü derin bir hikmeti anlatır. Halk masallarında muhayyilenin en güzel, en hür oyunları vardır. Öyle halk havaları dinledim ki oynamasını bilmediğim halde beni meydana çılgınca dans etmeğe teşvik ediyordu. Hasret ve gözyaşı ile kalbimi burkan ağıtlar duyudum. Bir dağ başındaki kerpiç karargâhta, gemici fenerlerinin ışığı altında seyrettiğim, erlerin oynadığı bir halk tiyatrosunu hâlâ hatırlarım. Anadolu’nun uzak ve eski kasabalarında kışın, tandır başında genç kızların işledikleri nakışların rengini büyük müzelerde gördüğüm tablolarla beraber hatırlıyorum. Ya modern şehir tesiriyle henüz bozulmamış köy ve kasaba insanlarındaki o ince ve olgun hareket tarzları, günlük hayatı derin bir mana ile şekillendiren örf ve adetler... Türk halkının kendisine has zengin bir kültürü olduğundan asla şüphe edilemez. Cahil olmasına rağmen bizim insanımıza en ince duyguyu, en yüksek ahlakı veren, hatta onu birçok bakımlardan mektep, medrese görmüş eski veya yeni münevverlere üstün kılan odur.”⁷

1943 yılında K. Domanıç imzasıyla yayımlanan bir yazısında da Kaplan, Dede Korkut Kitabı, Yunus Emre Divanı ve Nasrettin Hoca fıkralarını “dallarla uğraşarak ormanı göremeyen müdekkiklerimizin unuttuğu, aydınlarımızın kıymetlendirmekte çok geciktiği, terbiye müesseselerimizin Türk ruhunu genç nesle aşlamak için pek az dikkat ettiği” eserler olarak sunar ve bunların her birini şöyle tanıtır: “Dede Korkut Kitabı, cihana askerlik kahramanlık dehasının ne olduğunu gösteren Türk ruhunun yazılı şahididir. Yunus Emre, aynı ruhun tek cepheli olmadığını, çok derin, çok lirik bir mistisizme kabiliyetli bulunduğunu isbat eder. Nasrettin Hoca hikâyeleri ise (...) Türk’ün kendisine has bir neşesi, bir hümur’u olduğunu cihana tanıtmıştır.”⁸

Bütün bu örneklerden anlaşıldığı üzere Mehmet Kaplan, ele aldığı halk kültürü konularına bir halk bilimi uzmanı dikkatiyle değil, halk kültürünü derinden kavramış bir aydın tavrıyla yaklaşmış, düşüncelerini açıklarken duygularını ve heyecanlarını gizleme ihtiyacı duymamıştır. Saim Sakaoğlu’nun ifadesiyle “O, hor görülen bir sahayı şahsiyetine kavuşturmuş, bizim insanımızın en saf edebi örneklerine bir şahsiyet kazandırmıştır.”⁹

C. Mehmet Kaplan ve Atatürk Üniversitesi

Cumhuriyet döneminde Türkiye’de kurulan ilk üniversite, önceleri darülfünun adıyla çalışmalarını sürdüren, 1933 yılında kabul edilen bir yasayla üniversite adını alan İstanbul Üniversitesi’dir. Alt yapısı önceden hazırlanmış ve birçok birimleri çalışmalarına

⁷ Mehmed Kaplan, “Halk Kültürü ve Yüksek Kültür”, Türk Yurdu, sayı: 238, Kasım 1954, s. 347

⁸ K. Domanıç, “Halk Edebiyatı Hakkında”, Çığır, sayı: 123, Şubat 1943, s. 36

⁹ Saim Sakaoğlu, “Halk Edebiyatımız ve Prof. Kaplan”, Türk Edebiyatı, sayı: 149, Mart 1986, s. 35

başlamış olan Ankara ve İstanbul Teknik Üniversitelerinin resmen kuruluşu ise 1946 yılında gerçekleştirilmiştir.

1955 yılında Ege ve Karadeniz Teknik Üniversitelerinin kurulmasıyla Türkiye'deki üniversite sayısı beşe çıkmıştır. Bunlardan sonra Türkiye'nin altıncı ve yedinci üniversiteleri olarak Atatürk ve Ortadoğu Teknik Üniversiteleri 1957 yılında çıkarılan kanunla kurulmuşlardır.

Prof. Dr. Mehmet Kaplan, ilk kez 1958 yılının Kasım ayında Erzurum'a gitmiştir. Amacı, Atatürk Üniversitesi'nde fakülte ve bölüm açarak öğretim elemanı kadroları oluşturmak, öğrenci almak ve ders vermek, böylece üniversitenin kuruluşuna katkıda bulunmaktır.¹⁰

Mehmet Kaplan, üniversitenin kuruluşundan on beş yıl sonra kaleme aldığı bir yazısında o günleri şöyle değerlendirir. "1958 yılında Atatürk Üniversitesi açıldığı zaman, büyük bir heyecanla Erzurum'a gittim. Üniversite çağdaş medeniyet demektir. Doğu'da yeni bir üniversite açılması demek, bin yıl sonra bu topraklar üzerinde yeni bir medeniyetin başlaması demektir. Palandöken eteklerinde bir buçuk yıl, burada gelececek üniversite ve onun etrafında doğacak yeni medeniyetin hülyası içinde yaşadım."¹¹

Bu heyecan ve hizmet aşkı ile üniversitenin kuruluş çalışmalarına katkıda bulunan Kaplan, Doğu Anadolu Bölgesi ve özellikle Erzurum'daki halk kültürü zenginliğini kolayca fark etmiş, halkın içine girerek bu kültürün yetiştirdiği insanları araştırma ve ortaya çıkarma çabasını sergilemiştir. Yine bu ilk tespitleri Kaplan'ın kendi ifadeleri ile aktaralım: "Erzurum'da bin yıllık eski Türk medeniyetinin, hatta daha öncesinin hatıraları canlı olarak yaşıyordu. Ramazan geceleri halk kahvelerinde eski Türk efsaneleri ve masalları anlatılıyor, eski türküler söyleniyordu. Bu halk kahvelerinde geçirdiğim gecelerde, uzun sakallı, efsanevi çehreli ihtiyarlarla ben de eski çağlara gittim. Köroğlu destanını söyleyen Behçet Mahir'i işte orada tanıdım."¹²

O günlerde Diyarbakır'da öğretmenlik yapan Orhan Okay'a yazdığı ve "Nihayet Erzurum'a geldim. Üniversiteyi açtık, derslere başladık" cümleleriyle başlayan kısa mektubunun ikinci paragrafında Kaplan, Erzurum'la ve üniversiteyle ilgili ilk izlenimlerini ve düşüncelerini şöyle özetler: "Erzurum'u çok sevdim. Sen de seveceksin. Burada gayret edilirse yeni bir nesil yetiştirilebilir."¹³ Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi

¹⁰ Mehmet Kaplan'ın, Atatürk Üniversitesinin kuruluş çalışmalarının devam ettiği 1955 yılında bir anket sorusuna verdiği cevapta "Doğuda kurulacak üniversitenin folklorla önem vermesi çok faydalı olur" biçiminde ortaya koyduğu düşüncelerle bu konuda çok önceden bir tavır belirlediği anlaşılmaktadır. ("Büyük Folklor Anketimiz: Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın Cevapları", Türk Folklor Araştırmaları, sayı: 66, Ocak 1955, s. 1049-1050)

¹¹ Mehmet Kaplan-Mehmet Akalın-Muhan Bali, Köroğlu Destanı, Ankara 1943, s.V

¹² Kaplan, a.g.e., s.V

¹³ M. Orhan Okay, Mehmet Kaplan'dan Hatıralar... Mektuplar..., İstanbul 2003, s. 41

Kaplan büyük bir ümit ve heyecanla Erzurum'da kurulan üniversitedeki görevine dört elle sarılmış, canla başla çalışmaya başlamıştır.

Mehmet Kaplan, Erzurum'da kaldığı süre içinde sadece üniversitenin kuruluş çalışmaları ve dersleriyle ilgilenmemiş, aynı zamanda bölgenin tarihsel ve kültürel birikimini keşfetmek, halk hayatını yakından görmek, yaşadığı çevrenin gündelik sorunlarını belirlemek için kahvehanelere gitmiş, esnafla görüşmüş, insanları tanımaya çalışmıştır.

Bu çalışmaların yakın tanıklarından biri olan Orhan Okay, bir hatırasını naklederken 1959 yılının Ocak ayının son günlerinde asistanlık sınavına girmek üzere Erzurum'a geldiğinde Erzincankapı adlı çarşı içinde bir âşık kahvesine gittiğini belirtir. Okay'ın belirttiğine göre Mehmet Kaplan, Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü görevine o günlerde başlamış olan Prof. Dr. Sabahattin Özbek ve Fen-Edebiyat Fakültesi öğretim elemanlarını alarak kahvehaneye gider. Yanında eşi Behice Hanım'ın yanı sıra İbrahim Kafesoğlu, Adnan Erzi, Mustafa Akdağ, Berna Moran ve Tatyana Moran da vardır.

Yıllar sonra kaleme aldığı ve Nesillerin Ruhü adlı kitabında yayımladığı bir yazısında Kaplan, dolu dolu geçen Erzurum günleri ile ilgili izlenimlerini şöyle aktarır:

"Erzurum'a gidince yıllar ve yıllar ötede kalan, çocukluğuma en ızdıraplı günlerde bile renk, neşe, sıcaklık ve sevgi katan asil örf ve adetleri, şarkıları, türküleri, masalları, yiğitliği, insanlığı hasılı bizi "millet" yapan her şeyi tekrar buldum. Bu bende tarifi güç bir saadet hissi doğurdu. Sürekli, sağlam, diriltici bir saadet. Kara kalabalıkların karanlık yalnızlığından kurtulmuş, "millet" in "milletim" in içine tekrar dönmüştüm. Artık gurbette değildim.

Davulların tok sesleri ile kalbim güm güm öttü. Zurnalarla içimin neş'elerini haykırdım. Dadaşların barlarını seyrederken atlı akıncılarla beraber ufuklardan ufuklara koştum."¹⁴

Kaplan, yine o yıllarda karşılaştığı Erzurumluları anlatırken bu insanların karakterindeki sağlamlık karşısında hayranlığını gizleyemez:

"Bir kış, güneş gözlüğüm bozulmuştu. Taş Mağazalarda bir kuyumcuya tamir ettirdim: "Borcum ne kadar" diye sordum. Asil çehreli usta "Bunun için de para almır mı bey" dedi. Otuz yıldan beri duymadığım bir hisle ürperdim. Bu, benim çocukluğumda sesini çok iyi tanıdığım ulvi ruhlu Anadolu insanının sesiydi. Burada, sizi, uzaktan, gün ışığı gibi sevgisiyle saran kalbler vardı. Burada insanlar, bin bir gizli bağlarla birbirine bağlıydı. Burada, tıpkı benim eski, tarihi kasabamda olduğu gibi "Kalabalık" değil, "Millet, benim milletim" vardı. Onun içinde, onun ortasında

¹⁴ Mehmet Kaplan, Nesillerin Ruhü, İstanbul 1978, s. 284

yaşamaktan mesuttum. O insanın kalbini öyle bir sevgiyle dolduruyor ki, bu sevgi bir kuvvet oluyordu. Ve bu kuvvetle insan gece gündüz iyi şeyler yapmak için çalışıyordu.”¹⁵

Bu sağlam toplumsal yapının tespitinden sonra Kaplan Hoca aynı yazısında üniversiteye dair umut ve heyecan dolu düşüncelerini de şöyle aktarır:

“Palandöken eteklerinde yükselen Üniversiteye onun şarkılarından, türkülerinden, masallarından, yiğitlik ve insanlığından bir şeyler katılarak ve orada Batı’dan getirilmiş bilginin ışıkları ile karışarak, yeni bir şeyler, yalnız Doğu Anadolu, yalnız Türkiye için değil belki bütün insanlık için yeni bir şeyler doğacaktı. Bunu kuvvetle hissediyordum.”¹⁶

Prof. Dr. Mehmet Kaplan, Erzurum’a ve bu kentte kurulan üniversiteye öylesine bir anlam ve değer yüklüyor ki Orhan Okay’a gönderdiği bir başka mektubunda bunu, öğrencilerine bir insan ömrünün “biricik gayesi” olarak sunuyor: “Erzurum benim çok hoşuma gitti. Asıl Anadolu’yu bir ucundan en yüksek seviyeye ulaştırmak, bir hayatı doldurmaya yeter bir gaye.”¹⁷

Kaplan, Erzurum’da kurduğu bölümle ilgili beklentilerini daha da ileriye taşıyarak 04.12.1958 tarihli mektubunda bu temennisini “Öyle sanıyorum ki burada İstanbul ve Ankara’dan daha iyi bir kadro bulunacak” biçiminde ifade eder.¹⁸

“Siz benim karlı dağ başında kalmış oğullarım Şinasi, Orhan, Haluk, Mehmet” sözleriyle başlayan ve 24 Şubat 1960 tarihiyle Londra’dan gönderdiği mektubunda Mehmet Kaplan, Erzurum’da kurulan Türkoloji bölümünün geleceği hakkında şu yorumu yapar: “Orada hepiniz kuvvetli tezler yaparak dünya Türkoloji âleminde dikkati çeken bir bölüm vücuda getirmenizi temenni ediyorum ve bu pek ala mümkündür.”¹⁹

Mehmet Kaplan, 1960 yılının Şubat ayı başlarında Erzurum’dan ayrıldığında da aynı duygulara sahiptir. Bunu, Orhan Okay’a yazdığı 23 Şubat 1960 tarihli mektubundaki şu satırlardan anlıyoruz: “Oradan ayrılırken, şüphesiz sevdiğim Erzurum şehrini bıraktığıma üzüldüm. Asırlar öncesini bağıra çağıra dile getiren Behçet Efendiye bir daha dinleyemeyeceğime üzüldüm, beraber geliştireceğimiz güzel işi tamamlayamadığıma üzüldüm, fakat en çok üzüldüğüm, varlığımızla öğündüğüm, sevdiğim sizler oldunuz. Kendimi parçalanmış hissediyorum. Eğer olanlar olmamış olsaydı, şimdi aranızda bulunacak, belki daimî olarak orda kalacaktım. Manasız idarî işler yüzünden, sizlerle istediğim gibi konuşamadım. Rektör dönünce, ağırlıkları üzerimden atarak, hep sizinle uğraşacak, toplantılar yapacak, müşterek mevzularımızı

¹⁵ Kaplan, a.g.e., s. 284

¹⁶ Kaplan, a.g.e., s. 284-285

¹⁷ M. Orhan Okay, Mehmet Kaplan’dan Hatıralar... Mektuplar..., İstanbul 2003, s. 42

¹⁸ Okay, a.g.e., s. 42

¹⁹ Okay, a.g.e., s. 64

bir bir ele alacaktım. Kısmet olmadı. Fakat tamamıyla oradan kopmuş değilim, bir gün tekrar oraya döneceğime kuvvetle inanıyorum.”²⁰

Mehmet Kaplan, arzu ettiği biçimiyle tekrar Erzurum’a dönüp burada çalışmalarını yürütme imkânını elde edemedi. Ancak Atatürk Üniversitesi’nde attığı tohum öylesine yeşerdi, öylesine filizlendi ki dalları, yaprakları ve meyveleri Türkiye’nin dört bir yanına ulaştı. Yetiştirdiği öğrenciler, Türk Dili ve Edebiyatı alanının seçkin isimleri arasına girdi. Erzurum, halk bilimi araştırmaları bakımından dünyanın önemli merkezlerinden biri oldu.

II. ATATÜRK ÜNİVERSİTESİNDE HALK BİLİMİ ÇALIşMALARI

A. Fen-Edebiyat Fakültesi

Mehmet Kaplan, 1958 yılında öğretime başlayan Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü kurarken Doğu Anadolu Bölgemizin bu zengin ve bakir sahasını bilimsel araştırmalara açmak amacıyla Yeni Türk Edebiyatı, Eski Türk Edebiyatı ve Türk Dili anabilim dalı öğretim elemanlarının yanı sıra halk edebiyatı alanında çalışacak öğretim elemanı kadrosunun kurulmasını da öncelikli bir iş olarak kabul etmiştir.

Mehmet Kaplan’ın, burada halk bilimi araştırmaları için öngördüğü çalışmalar şöyle sıralanabilir:

1. Derleme: Halk bilimi araştırmaları için derleme çalışmalarının önemini her fırsatta vurgulayan Mehmet Kaplan, bu amaçla bir kahvehanede tanıştığı Behçet Mahir adlı hikâye anlatıcısını dekanı bulunduğu Fen-Edebiyat Fakültesi bünyesinde müstahdem kadrosuyla göreve başlatmış ve asistanlarını bu kişiden derleme yapmak üzere görevlendirmiştir.

Mehmet Kaplan için derleme çalışmalarının bir de duygusal boyutu vardır. Kaynak kişileri dinlerken sadece halk edebiyatı metni elde etme değil, aynı zaman bu metinleri zevkle dinleme söz konusudur. “Asırlar öncesini bağıra çağıra dile getiren Behçet Efendiyi bir daha dinleyemeyeceğime üzüldüm” ifadeleri bunun göstergesi olmalıdır.

Kaplan, Erzurum’dan ayrıldıktan sonra da derleme çalışmalarının devamı için sürekli uyarılarda bulunmuştur. Yine Orhan Okay’a gönderdiği bir mektubunda “Behçet Efendi konuşmasına devam ediyor mu? Köroğlu bitmeli. Behçet Efendiyi harekete getirmek, heyecanlandırmak için, hanımlar da beraber, hepinizin konuşma esnasında bulunmanızı isterdim. Coşunca daha güzel ve canlı konuşuyor. Orada folklor malzemesi

²⁰ Okay, a.g.e., s. 62

işi, ömür boyu devam etmelidir. Bu bizim için hem ilmi, hem milli bir vazifedir.”²¹ (Londra, 8 Nisan 1960)

Söz konusu bu derleme 18 Nisan 1959 tarihinde başlamış 1964 yılı içinde tamamlanmıştır. Toplam 74 saat süren bant kaydı gerçekleştirilmiştir.

2. İnceleme: Mehmet Kaplan, derlenen halk edebiyatı metinlerinin incelenmesi için öğrencilerini yönlendirmiştir. 1960 yılında Londra’dan Orhan Okay’a gönderdiği bir mektupta o günlerde Atatürk Üniversitesi’nde halk edebiyatı asistanı olarak görev yapan Mehmet Akalın’ın çalışmaları hakkındaki düşüncelerini ortaya koyar. Öncelikle Akalın’ın doktora tezinin konusuyla ilgili iki farklı tavsiyede bulunur:

a. Behçet Mahir’den derlenen Köroğlu Destanı üzerinde bir inceleme yapılabilir: “Behçet Efendinin metni ile Köroğlu’na ait bütün bilinenleri mukayese ederek, hikâyeye giren motifler salkımını meydana çıkarabilir.”²²

b. Köroğlu destanının diğer Türk destan ve hikâyeleri ile münasebetleri ele alınabilir. “Köroğlu’nun ana motifini teşkil eden “at” Türklük kadar eskidir. Köroğlu bütün başarısını atına borçludur. Atını kaybedince alelâde bir insan olur. Atını kaybetme temi ta Oğuz Kağan destanında vardır. Bu ana motif etrafında, asırlar boyunca çeşitli hikâyelerden pek çok motif birikmiş, acayip bir terkip vücuda getirmiştir. Bunlar mukayese metodu ile bir bir gösterilebilir. Bu, zor iştir ama büyük iştir.”

O dönemde halk edebiyatı metinleri üzerinde inceleme çalışmalarının yöntem yönünden güçlüklerini bilen Mehmet Kaplan, Akalın için şu öneriyi ortaya koyar: “Mehmet’in bu işi başarması için yabancı dilde bir halk destanına ait ilmi bir araştırmayı metot ve problem bakımından dikkatle okuması çok faydalı olur.”²³

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne başlayan ilk halk edebiyatı asistanı Mehmet Akalın olmuştur. Akalın kısa bir süre sonra anabilim dalını değiştirerek, Türk dili alanında çalışmaya başlamış, bu sahada ortaya koyduğu ciddi eserleriyle minnetle anılan bir bilim adamımız olmuştur.

1962 yılında Türk dili asistanı olarak göreve başlayan Muhan Bali ise yine kısa bir süre sonra halk edebiyatı alanına geçmiş, Mehmet Kaplan yönetimindeki “Ercişli Emrah ile Selvi Han Hikâyesi-Varyantların Tesbiti ve Halk Hikâyeciliği Bakımından Önemi” adlı doktora tezini 1967 yılında tamamlanmıştır. Muhan Bali, “Ağıtlar Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmasıyla 1976 da doçent olmuş, 1983 yılında profesörlüğe yükseltilmiştir. Profesörlük takdim tezi “Halk Edebiyatında Nesir” adını taşır.

²¹ Okay, a.g.e., s. 73

²² Okay, a.g.e., s. 63

²³ Okay, a.g.e., s. 63

Mehmet Kaplan, Mehmet Akalın ve Muhan Bali'nin Behçet Mahir'den derleyerek yayına hazırladıkları "Köroğlu Destanı", 1964 yılında tamamlanmış, ancak 1973 yılında Atatürk Üniversitesi yayınları arasında basılabilmektedir.

1965 yılında üniversitedeki görevine halk edebiyatı asistanı olarak başlayan Bilge Seyidoğlu, Mehmet Kaplan'ın yönettiği "Erzurum Halk Masalları Üzerine Araştırmalar" adlı doktora tezini 1971 yılında tamamlanmış, "Erzurum'da Belli Yerlerle İlgili Efsaneler Üzerine Bir İnceleme" adlı teziyle 1979'da doçent olmuş, "Mitoloji Üzerine Araştırmalar-Metinler ve Tahliller" başlıklı eseriyle 1989 yılında profesörlüğe yükseltilmiştir.

Bu sağlam halkaya eklenen bir başka bilim adamı da Saim Sakaoğlu'dur. Onun Türk Dili ve Edebiyatı Bölümündeki görevine başlaması 27 Eylül 1967 tarihine rastlar. Sakaoğlu, "Gümüşhane Masalları / Metin Toplama ve Tahlil" adlı doktora tezini Mehmet Kaplan yönetiminde ve 1971 yılında tamamlamış, "Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu" başlıklı tezini hazırlayarak 1977 yılında doçent olmuş, 1988'de profesörlüğe yükseltilmiştir.

Umay Günay ve Fikret Türkmen, 1968 yılında asistanlık görevine başlamışlardır. Günay, "Elazığ Masalları" adlı doktora tezini 1973'te, Mehmet Kaplan yönetiminde tamamlanmış, 1974 yılında Hacettepe Üniversitesi'ne atanmıştır. Türkmen ise, "Âşık Garip Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma" başlıklı doktora tezini 1972 yılında tamamlanmıştır. Bu çalışma da Prof. Dr. Mehmet Kaplan tarafından yönetilmiştir.

1969 yılında ise Ensar Aslan, halk edebiyatı asistanı olarak göreve başlamış, Prof. Dr. Şükrü Elçin'in yönettiği "Çıldır Aşık Şenlik- Hayatı, Şiirleri ve Hikâyeleri" adlı doktora tezini 1973 yılında hazırlamıştır.

M. Öcal Oğuz, DTCF'deki halk bilimi çalışmalarını değerlendirdiği bir çalışmasında, yerinde bir tespitle şu dikkatini ortaya koyar: "M. Kaplan'ın Erzurum'daki çalışmaları DTCF'dekinden daha fazla Boratav'ın devamı niteliğindedir. Bu konuda bir tesadüfü vurgulamak, Boratav ile Kaplan arasındaki konu paralelliğini göstermek açısından yararlı olabilir: Pertev Naili Boratav'ın Köprülü'nün öğrencisi olarak yaptığı ilk tez ile Kaplan'ın öğrencileriyle Erzurum'da yaptığı ilk önemli derleme *Köroğlu* adını taşıyordu."²⁴

M. Öcal Oğuz, Atatürk Üniversitesinde yürütölen halk bilimi çalışmalarının yöntemi ve kapsamı hakkında da şu değerlendirmeleri yapar: "Kimi derleme ve kaynak kişi merkezli, kimi tarihi coğrafi Fin yöntemi merkezli, kimi yapısalcı yöntemlere göre hazırlanmış bu ilk çalışmaların ortaya koyduğu değerlendirmelerde bilimsel folklor ölçütlerinin kullanıldığı, görölr. Tek bir kuram veya yöntemle bağlı kalmayan hatta aralarında da belli yöntem farkları bulunan bu ilk "folklor doktorları"nın konuya yaklaşımları, genel olarak bu ürünlerin milli kültür hazinesini oluşturduğu şeklindeki

²⁴ M. Öcal Oğuz, "Araştırmaların Tarihi", Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, (Editör: M. Öcal Oğuz), Ankara 2011, s. 45

bakış açılarıyla “ulusalci” olarak yorumlanabilirse de çalışmaları yürütürken yer verdikleri yöntemler bakımından “bilimsel” oldukları ve “uluslar arası” terminolojiyi benimsedikleri görülür. Hatta bu kuşağın çoğu çalışmalarında Köprülü’nün “edebiyat tarihi” yaklaşımıyla Boratav’ın öncülüğünü üstlendiği “uluslar arası folklor” yaklaşımları yan yana yer alır.²⁵

O dönemdeki metot arayışları ile ilgili sıkıntıları hatırlatan Fikret Türkmen, şu yorumu getirir: “Mehmet Kaplan’la çalışırken şunu fark ettim: Metot arayarak bulunabilir. Ben halk hikâyeleri üzerinde, özellikle Aşık Garip üzerinde çalışırken bütün sıkıntıları hocayla birlikte çektik, diyebilirim. El yordamıyla metot bulmaya çalıştık. Çünkü halk hikâyeleri, batı dünyasında çok bilinen bir tür değildi ve bu tür, Türk halk edebiyatının en kompleks, en karmaşık türüydü. Hemen hemen halk edebiyatının bütün türlerini, bütün şekillerini içine alıyordu. Bu yüzden nasıl yapabiliriz, nasıl çıkabiliriz içinden diye düşündüğüm ve aylarca uğraştığım konu, metot konusu olmuştu. Ben her ümitsizliğe düştüğümde, hocam bana yol gösterdi. O yoldan gidince ufukum aydınladı.”²⁶ Saim Sakaoğlu da bir yazısında o yıllarda karşılaştığı doktora konusunun tespitiyle ilgili güçlükleri ifade eder.²⁷

Atatürk Üniversitesinde buldukları süre içinde yaptıkları hizmetleri ve ortaya koydukları akademik çalışmaları yukarıda özetlenen ve her biri alanında kendini kanıtlamış olan bu bilim insanlarının çalışmaları elbette bunlarla sınırlı kalmamıştır. Lisans düzeyinde yetiştirdikleri yüzlerce öğrencinin yanı sıra, lisansüstü seviyede onlarca akademik çalışmayı yönetmişler, kitap ve makaleler, katıldıkları çok sayıda milli ve milletlerarası seminer, panel, sempozyum, kongre ve toplantılarla halk biliminin bir disiplin olarak üniversitelerde yerleşmesi konusunda ciddi katkılar sağlamışlardır.

Bu konuda dikkati çeken bir başka husus da Atatürk Üniversitesi’nin bütün alanlarda olduğu gibi halk bilimi alanında da Türkiye üniversitelerine kaynaklık etmesidir. Yukarıda isimleri anılan bilim insanları Erzurum, Konya, Ankara, İzmir ve Diyarbakır’daki üniversitelerimizde hizmet vermiş ve Türkiye’nin bütün üniversitelerine dağılan öğrencileri ile akademik çalışmalara hız kazandırmışlardır.

Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde yetişen ve Mehmet Kaplan’ın yukarıda bahsedilen öğrencilerinin öğrencileri olan diğer akademisyenler de şöyle sıralanabilir: 1979 yılında asistan olarak göreve başlayan Ali Berat Alptekin, “Kirmanşah Hikâyesi Üzerine Bir Araştırma” adlı doktora ön çalışmasından sonra “Taşeli Platosu Masallarında Motif ve Tip Araştırması” başlıklı doktora tezini 1982 yılında tamamlamıştır. Bu çalışmayı Prof. Dr. Saim Sakaoğlu

²⁵ Oğuz, a.g.y, s. 44

²⁶ Ferah Türker-Bibigül Osmanliyeva, “Prof. Dr. Fikret Türkmen İle Bir Söyleşi”, Prof. Dr. Fikret Türkmen Armağanı, (Editörler: Gürer Gülsevin, Metin Arıkan), İzmir, 2005, s. X

²⁷ Saim Sakaoğlu, “Yavaş Yavaş Tanıdığım Hocam: Prof. Dr. Mehmet Kaplan”, Türk Kültürü, sayı: 429, Ocak 1999, s. 15-18

yönetmiştir. Ali Berat Alptekin, 1985 yılında Fırat Üniversitesine, daha sonra Selçuk Üniversitesine atanmıştır.

Bu bölümdeki öğretim üyelerinin danışmanlığında doktorasını tamamlayan diğer akademisyenler de şunlardır: Metin Karadağ, Pakize Erciş, Zeynelabidin Makas, Behçet Dede, Ali Çelik, Lütfi Sezen, Turhan Kaya, Dilaver Düzgün, Nesrin Feyzioğlu, Semra Şen, Ruhi Kara, Nurdoğan Savran, Filiz Kırbaşoğlu, Ahmet Öcal, Ömer Yılar, Merdan Güven, Mehmet Yılmaz, Gülhan Atnur, Mahmut Karademir, Selahattin Bekki, Sedat Adıgüzel, Hüseyin Baydemir, Ahmet Gökçimen, Yusuf Ziya Sümbüllü, Ahmet Özgür Güvenç, İbrahim Erşahin, Adem Balkaya, Özkan Daşdemir, Elif Şebnem Kobya, Mehmet Emin Bars, Zehra Kımışoğlu, Medine Kaynak.

Kuruluşunun 57. yılını idrak ettiğimiz bölümde halk bilimi ile ilgili 1000'e yakın lisans tezi yaptırılmış, bir kısmı Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde olmak üzere çok sayıda lisansüstü çalışma ortaya konulmuştur. Ayrıca, öğretim elemanları ve öğrenciler tarafından çeşitli projeler gerçekleştirilmiştir. Fen-Edebiyat Fakültesi Araştırma Merkezindeki halk bilimi arşivi ile öğretim üyelerinin özel arşivleri sahadaki çok orijinal malzemeyi ihtiva etmektedir.

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü bünyesinde halk edebiyatı çalışmalarının ilerlemesiyle birlikte anabilim dalı veya müstakil bölüm haline gelme girişimlerinde bulunulmasına rağmen bu, uzun yıllar mümkün olamamıştır. Ancak 1989 yılında Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü bünyesinde mevcut bulunan Türk Edebiyatı ve Türk Dili anabilim dallarına ek olarak bir üçüncüsü, Türk Halk Bilimi anabilim dalı kurulmuştur. 2015 yılı Kasım ayı itibarıyla bu anabilim dalında görev yapan öğretim elemanları şunlardır: Prof. Dr. Dilaver Düzgün, Doç. Dr. Gülhan Atnur, Doç. Dr. Ahmet Özgür Güvenç, Arş. Gör. Dr. Zehra Kımışoğlu, Arş. Gör. Nihangül Daştan, Arş. Gör. Şule Gül Atmaca. Bu anabilim dalındaki öğretim üyeleri halen Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde kayıtlı bulunan doktora ve yüksek lisans öğrencilerinin derslerini ve tez danışmanlıklarını yürütmektedir. Adı geçen öğretim üyelerinin yürüttüğü bir TÜBİTAK projesi devam etmektedir.

Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde her yarıyılıda üçer kredi olmak üzere toplam 24 kredilik Halk Edebiyatı asıl ders olarak, 4 kredilik Folklor ve Edebiyat ile 4 kredilik Halk Kültürü dersleri seçmeli ders olarak okutulmaktadır.

B. Diğer Birimler

Atatürk Üniversitesi'ni bir bütün halinde ele alacak olursak, folklor çalışmalarının sadece Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü ile sınırlı tutulamayacağı anlaşılır. Gerek YÖK'ten önceki Eğitim Enstitüsü biçimiyle, gerekse bugünkü konumuyla Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, bu çalışmalara katkıda bulunmuş bir birimdir. Bu fakültenin Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümünde halen ara sınıflarda yedi yarıyıl halk edebiyatı dersi okutulmaktadır. Ali Kafkasyalı, Turhan Kaya ve Bahadır Gücüyeter

halen bu bölümde görev yapmaktadır. Semra Şen ve Ömer Yılar ise aynı fakültenin sınıf öğretmenliği anabilim dalında çalışmaktadırlar.

1982 yılından sonraki lisansüstü dersleri ve tez çalışmalarını koordine eden Sosyal Bilimler Enstitüsü; panel, konferans, araştırma projesi gibi etkinliklerin yanı sıra 17 yıldan beri yayımladığı dergisinde halk bilimi konularına yer veren Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü ve Güzel Sanatlar Enstitüsü de Atatürk Üniversitesi bünyesinde halk bilimi çalışmalarını destekleyen birimlerdir.

Aynı şekilde, Güzel Sanatlar Fakültesinde gerçekleştirilen el sanatları, geleneksel tiyatro, halk oyunları, halk müziği araştırmalarının, İlahiyat Fakültesinin dinler tarihi ve din sosyolojisi anabilim dallarında, Ziraat Fakültesinin Tarım Ekonomisi bölümündeki köy sosyolojisi alanlarındaki çalışmaların dolaylı katkıları da belirtmek gerekir.

2011 yılında kurulan Türk Musikisi Devlet Konservatuarı da halk müziği alanında araştırma ve eğitim faaliyetleri ile halk bilimi çalışmalarına yeni boyutlar kazandırmaktadır.

Bunlardan başka, farklı alanlarda çalışmakla birlikte folklor araştırmalarını sürdüren, bu konularda yayınlar yapan öğretim üyeleri de vardır. Tıp Fakültesinden Zeki Başar, Zeki Çıkman ve Hakan Hadi Kadioğlu, Ziraat Fakültesinden Sıtkı Aras, kültür tarihi araştırmalarıyla ve halk kültürü derlemeleriyle alana katkı sağlamışlardır.

Atatürk Üniversitesinin Sağlık, Spor ve Kültür Dairesi 8 sayıdan oluşan Köz adlı halk kültürü dergisinin yanında çeşitli bilimsel toplantılara öncülük etmiş, âşık şenlikleri, halk müziği, halk oyunları gibi aktivitelere öncülük etmiştir. Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü de 57 yıllık geçmişinde halk bilimi ile ilgili ulusal ve uluslararası toplantıları düzenleyerek, projeleri destekleyerek alanla ilgili araştırmaları teşvik etmiştir.

SONUÇ

1915-1986 yılları arasında yaşayan Prof. Dr. Mehmet Kaplan, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yeni Türk Edebiyatı Kürsüsünde çalışmak ve araştırmalarının büyük bir kısmını bu alana hasretmekle birlikte Türk halkının yaşam biçimi ve onun ürettiği kültürel malzeme üzerinde de dikkatlerini yoğunlaştıran bir aydınımızdır.

Türk kültürü ve edebiyatına bir bütün olarak yaklaşan Kaplan, halk kültürü ile ilgili çok sayıda çalışmasını yayımlamıştır. Bu çalışmalarını bir halk bilimi uzmanı sıfatıyla yapmamakla birlikte alanın meselelerini derinden kavramış, getirdiği ciddi çözüm önerileriyle önemli katkılar sağlamıştır.

1957 yılında kurulan Atatürk Üniversitesi, 1958 yılında Ziraat ve Fen-Edebiyat Fakülteleri ile tedrisata ve akademik araştırmalara başlamıştır. Kuruluş yıllarında İstanbul Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın Fen-Edebiyat

Fakültesi kurucu dekanlığını üstlenmesi, halk bilimi araştırmaları adına önemli bir başlangıç olmuştur.

Mehmet Kaplan, bu üniversitede Türkiye'nin üçüncü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü kurmuş, 1938 yılında Pertev Naili Boratav tarafından Ankara Üniversitesi Dil ve Tari-Coğrafya Fakültesinde başlatılan, ancak kısa sürede kesintiye uğrayan halk bilimi çalışmalarını başlatmış, halk biliminin üniversitelerde bir disiplin olarak kabul görmesine öncülük etmiştir.

Kaplan'ın, kurduğu bölüme asistan olarak aldığı öğrencilerinden Muhan Bali, Bilge Seyidoğlu, Saim Sakaoğlu, Umay Günay, Fikret Türkmen ve Ensar Aslan'ın halk bilimi alanında yaptıkları derlemeler, araştırmalar ve doktora çalışmaları, Atatürk Üniversitesinde köklü bir halk bilimi araştırmaları geleneğinin kurulmasını sağlamıştır. Bu bölümde yetişen akademisyenler ve onların öğrencileri, Türkiye'nin ve dünyanın çeşitli bilim kuruluşlarında halk bilimi araştırmalarını geliştirmişlerdir. Bütün bu gelişmelerin temelinde kuşkusuz Mehmet Kaplan'ın sabrı, gayreti, inancı ve heyecanı yatmaktadır.

KAYNAKLAR

"Büyük Folklor Anketimiz: Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın Cevapları", Türk Folklor Araştırmaları, sayı: 66, Ocak 1955, s. 1049-1050

Günay, Umay, "Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın Halk Edebiyatına Bakışı", Milli Folklor, cilt: 2, sayı: 9, Bahar 1991, s. 4-6, 18

K. Domaniç, "Halk Edebiyatı Hakkında", Çığır, sayı: 123, şubat 1943, s. 37-40

Kaplan, Mehmed, "Halk Kültürü ve Yüksek Kültür", Türk Yurdu, sayı: 238, Kasım 1954, s. 347-349

Kaplan, Mehmet, "Anadolu'nun Keşfi", Halk Eğitimi (Giresun), sayı: 112, Temmuz 1974, s. 3-4

Kaplan, Mehmet, Nesillerin Ruhu, İstanbul 1978, Dergâh Yayınları

Kerman, Zeynep-İnci ENGİNÜN, Mehmet Kaplan Hayatı ve Eserleri, İstanbul 2000, Dergâh Yayınları

Mehmet Kaplan İçin, (Haz. Zeynep Kerman), Ankara 1988, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları

Mehmet Kaplan'a Armağan, İstanbul 1984, Dergâh Yayınları

Oğuz, M. Öcal, "Ölümünün Beşinci Yılı Münasebetiyle Mehmet Kaplan ve Halk Edebiyatı", Milli Folklor, cilt: 2, sayı: 9, Bahar 1991, s. 32-34

Okay, M. Orhan, Mehmet Kaplan'dan Hatıralar... Mektuplar..., İstanbul 2003, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları

Prof. Dr. Fikret Türkmen Armağanı, (Editörler: Gürer Gülsevin, Metin Arıkan), İzmir 2005

Sakaoğlu, Saim, "Halk Edebiyatımız ve Prof. Kaplan", Türk Edebiyatı, sayı: 149, Mart 1986, s. 35

Sakaoğlu, Saim, "Prof. Mehmet Kaplan ve Kadırlılı Âşık Halil Karabulut'a Mektupları", Türk Edebiyatı, sayı: 291, Ocak 1998, s. 19-20

Sakaoğlu, Saim, "Yavaş Yavaş Tanıdığım Hocam: Prof. Dr. Mehmet Kaplan", Türk Kültürü, sayı: 429, Ocak 1999, s. 15-18

Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, (Editör: M. Öcal Oğuz), Ankara 2011, Grafiker Yayınları.